

Lodewijk van Deyssel

De – nu voltooide – biografie van Lodewijk van Deyssel is een monument van ontzag en volharding. Heeft Harry G.M. Prick het leven van zijn held postuum voortgezet?

door Hans Renders

EEN VREEMDELING OP DE WEGEN.

HET LEVEN VAN LODEWIJK VAN

DEYSSSEL VANAF 1890

DOOR HARRY G.M. PRICK

ATHENEUM-POLAK & VAN

GENNEP, 1258 P., € 42,50

Midzomer 1945 kwam Harry Prick voor het eerst oog in oog te staan met zijn eenenzestig jaar oudere idool dr. K.J.L. Alberdingk Thijm. Thijm, beter bekend als Lodewijk van Deyssel, had een portretfoto van de zeventienjarige literatuurliefebber uit Vaals toegezonden gekregen. De oude meester wilde natuurlijk wel enigszins weten wat voor vlees hij in de kuip had voordat hij de uitnodiging en het daarbij behorende op schrift gezette programma voor een tiendaagse logeerpartij de deur uitdeed.

Bijna zestig jaar later is de Lodewijk van Deyssel-biografie klaar. Dat gegeven op zichzelf is al belangwekkend. Soms vraag ik me af hoe het *Nachleben* van Van Deyssel verlopen zou zijn als Prick voortijdig overleden zou zijn of zijn onblusbaar talent voor bewondering op iemand anders geprojecteerd zou hebben. Goethe zou zonder Eckermann ook nog wel een beetje bekend zijn geworden. Maar Van Deyssel? Die leeft toch vooral voort omdat Prick het leven van Van Deyssel postuum voortgezet heeft. Hij depte zijn lippen als Van Deyssel, heeft na zijn eerste bezoek aan Van Deyssel nooit meer jamgezegd maar altijd confituren, nooit meer aardbeien maar aardbeïen en podding leek hem lekkerder dan pudding.

Tijdens die eerste logeerpartij bij Van Deyssel kon Harry de slaap niet vatten. Wat wil je ook als je je ogen dicht probeert te doen op een matras waar ooit Herman Gorter, Albert Verwey en Alphons Diepenbrock de nacht hadden doorgebracht. 'Vooral de wetenschap dat de dichter van de sensitivistische verzen de zijschotten met zijn handen had moeten beroeren alvorens te kooi te kunnen gaan, was voldoende om mijn hoofd inwendig

te horen suizen van louter lust en zaligheid.' 's Nachts stond Van Deyssel nog even aan zijn bed, 'geschoeid in zonderling gepunte muilen', getooid met een 'Turkse fez'.

De lectuur van deze biografie heb ik kruimend tot me genomen. Prick schrijft een beetje langdradig maar dat wordt steeds goedge maakt door zijn plechtstatige ironische toon. Je leest bijbrokjes en beetjejes en je kunt er geen genoeg van krijgen. Prick maakt zich ook niet schuldig aan eigenwijs geïnterpreteer en maar zelden staat hij zichzelf toe anders dan strikt chronologisch het leven van Van Deyssel te beschrijven.

Lodewijk van Deyssel (1864-1952) was een katholieke jongen die op kostscholen in Kerkrade (Rolduc) en Katwijk heeft gezeten. Prick was ook leerling en leraar op Rolduc, waar Van Deyssel zijn naturalistische roman *De kleine republiek* situeerde. Ook zijn

Bijna zestig jaar na hun eerste ontmoeting is de biografie klaar

beroemde roman *Een Liefde* stond in het teken van openhartig naturalisme. Deze sensitivistische zelfonderzoekende bekentenis literatuur is niet naturalistisch in de zin van maatschappijkritisch. Het ontbrak proletariërs alleen al aan tijd om de godganse dag te masturberen, apparaten te ontwikkelen om dit tegen te gaan en als ze hier wel tijd voor hadden ontbrak het ze aan ontwikkeling om deze ervaringen of de onthouding ervan van minuut tot minuut aan het papier toe te vertrouwen. Over de sociale roman *Looking Backward* van Edward Bellamy oordeelde Van Deyssel: ik vind niet dat socialisme en literatuur kunnen samengaan. Kortom, naturalisme was mooi, maar het moest vooral niet over vulgaire arbeiders gaan.

Prick houdt niet van collega-biografen. Michel van der Plas, biograaf van Karels vader, J.A. Alberting Thijm, was slachtoffer in het eerste deel. Deze keer is dat Herman de Liagre Böhl: 'Gorters biograaf heeft het niet nodig gevonden zich het hoofd te breken over de datum waarop met name Albert Verwey, Frederik van Eeden en Lodewijk van Deyssel over een presentemplaar beschikten' van Gorters beroemde gedicht *Mei*. Het is niet meer te achterhalen, maar Prick 'opteert' voor 3 oktober 1890. Dat wil zeggen dat zelfs Prick het niet zeker weet, maar toch wordt De Liagre Böhl hier de maat genomen alsof hij een ernstige blunder begaan heeft in zijn biografie van Gorter.

Alles voor de kunst, zelfs het welzijn van zijn echtgenote Cato. Van Deyssel oefende zich erin haar te negeren. Nu ja, in *real life*, want hij noteerde wel hoe hij haar zijn werkkamer uitzette, en haar teleurstelde door te weigeren 'deze zondag' thee met haar te drinken. Prick ziet ook wel in dat hij met een ziekelijke figuur te maken heeft die werkelijk meende dat hij met het schoonmaken van zijn wastafel zijn lichamelijke conditie kon opvijzelen. Maar zelfs voor dat huishoudelijke karweitje was Van Deyssel te 'neetoorig' lui. En zijn vermageringsdieet van vlees, wijn en cognac maakte hem slap. Hij weigerde Cato te vergezellen naar de jaarlijkse kermis van Bergen op Zoom, die nota bene onder de ramen van hun verdieping stond opgesteld, maar verloor wel zijn hele dag door achter de gordijnen te gaan zitten koekeloeren en Cato schriftelijke opdrachten te geven, zoals: 'Lieve gemalin, wilt u zoo goed zijn u vóór 10 uur te vergewissen of de spreyen en dekens, die wij niet gebruiken, van het ledikant verwijderd zijn vóór ik, te 10 uur, het slaapvertrek betreed.'

Prick zegt het goed: Van Deyssel leidde het leven zoals dat in gestichten geleid wordt, waarin alles gericht is op een concentratie van het leven naar binnen en afleiding ten strengste geweerd wordt. Logisch dat

als levenswerk

Lodewijk van Deysel (links) en een vriend, collega schrijver prof. dr. Pieter Hendrik van Moerkerken

hij enorm veel last kreeg van constipatie. Ook dat moest gedetailleerd worden opgeschreven.

Prick beschrijft minutieus wat Van Deysel at en hoe vaak hij onaneerde, want eten en onaneren activeerden zijn droomleven en dat had weer een presurrealistisch effect op zijn schrijven. Dromen moesten worden vastgehouden en beschreven 'alsof het werkelijkheid was'. Het zal niemand verbazen dat Prick al eens een privé-domeinboek van zulk proza heeft samengesteld en 'Aantekeningen en paraliptomena' voorzien: *Het IK; Heroïsch-individualistische dagboekbladen*. Wie Prick bekritiseert om zijn uitgesponnen formuleerzucht, zijn grote aandacht voor het schijnbaar kleine detail, zijn schier onbedwingbare voyeurisme, die vergeet dat de door hem in de lijst gezette Van Deysel tien keer redundanter en zelfgenoegzamer was.

MIEL VAN MOERKERKEN

De biograaf weet duidelijk te maken dat Van Deysel een fat was die veel geld uitgaf aan dure kleding, boeken en anderszins en daardoor natuurlijk altijd geldgebrek had. Toch is het verbazingwekkend dat Van Deysel, wiens kwaliteit was om mensen tegen zich in het harnas te jagen, het klaarspeelde om zijn leven lang te leven van door vrienden bij elkaar gebedeld geld. Gorter was in deze werkelijk een heilige. Zeker als je bedenkt dat hij tegen 'de klasse' die Van Deysel vertegenwoordigde bepaald vijandig stond, zoals blijkt uit zijn *Kritiek op de litteraire beweging van 1880 in Holland*. Maar ook Albert Verwey maakte sterke staaltjes mee. Nadat Van Deysel een paar dagen bij hem te gast was geweest, er geslapen had, vond zijn gastheer op zijn bureau een briefje. Het was gewoonte om na een logeerpertij het personeel een paar gulden fooi te geven. En om niet de indruk te wekken 'schriel en norsch' te zijn wilde Karel dat gebruik eerbiedigen, dus of Verwey hem een passend bedrag kon geven voor dat doel.

Prick weet met treffende anekdotes

duidelijk te maken dat Van Deysel knettergek was. Als zijn zuster op bezoek kwam stond hij haar stevast te woord met een doek over het hoofd, 'alleen dán door Karel opgelicht wanneer hij zijn kopje koffie naar de lippen wilde brengen'. En dan zijn echtgenote. Het is hartverscheurend te bedenken, schrijft Prick, dat achter de panelen van de leeuwenkast, 'ongetwijfeld met liefdevolle overgave door de vrouw des huizes recentelijk in de boen was gezet' al het dossier klaarlag met aantekeningen ter voorbereiding van de echtscheiding. Hij ging niet over één nacht ijs want al jaren had hij zijn zinnengezet op een weduwe, maar toen Van Deysel met een concreet voorstel kwam, verbrak de weduwe alle contact. Tien jaar later was het met een andere vrouw andersom. Zij was wat we nu zouden noemen een 'stalker'. Zij tikte steeds bij de grote schrijver op het raam, schreef hem brieven van zestig! zijtjes en eiste een onderhoud. Van Deysel vreesde voor zijn leven en het tafelzilver.

In 1987 deed Boudewijn Büch via *Het Parool* een soort oproep aan Prick om eindelijk eens met het materiaal over

Van Deysels oorlogsverleden op de proppen te komen. Hoe uit te leggen dat Van Deysel zich associeerde met Nationaal Front en de Kultuurkamer? Büch, die toch al niet dol was op de schrijver Van Deysel, vond dat hier sprake was van 'hypocriete collaboratie'. En met alle lof die Pricks levenswerk verdient, moet gezegd worden dat het gedeelte over de bezettingsjaren in deze biografie te vaag en nietszeggend is. De ene keer verzekert de baas van de Kultuurkamer Van Deysel dat een rijkssubsidie niets met politieke gezindheid te maken had, de andere keer vertelt Prick dat Van Deysel zich met nazi's inliet om de huid van zijn dochter te redden. Feit blijft dat Van Deysel opereerde in kringen van anti-semieten zoals Martien Beversluis, G.C. Labouchere, Alfred Haighton en andere dubieuze figuren die Van Deysel aanspraken met Oom Zeus.

Toen Van Deysel, bij wijze van misverstand natuurlijk, een bordeel bezocht, samen met Boutens en anderen, ontwikkelde zich een dispuut over de invloed van Plato op

Hij stond zijn zuster stevast te woord met een doek over het hoofd

het christelijk denken. 'En zie, halverwege deze gedachten wisseling traden drie geheel ontklede dames naar binnen, waardoor de bedoeling der lokaliteit de inzittenden op versante wijze duidelijk werd. Eén zette zich op de knie van Thijm en nam hem alvast de baret van het hoofd.' Van Deysel onderbrak zijn betoog een ogenblik en zei: 'Dank u, juffrouw, drie broodjes met ham.'

Het raadsel Prick is nu, dat deze twee delen biografie in al hun absurde wormstekige vormuitstulpingen een feest zijn om te lezen. Exorbitant, soms zelfs irritant, met aandacht en liefde geschreven. Het glinstert dat het een aard heeft. Zelfs Van Deysel zou erdoor verblind raken.

LN

melancholiek, ongrijpbaar licht, ongrijpbaar diep. Over ongeveer alles. Een boek waarmee je heel lang doet.

HANS RENDERS

Vijf boeken die ik afgelopen jaar met groot plezier heb gelezen:

1. *Het leven van Lodewijk van Deyssel*, (twee delen, Querido) omdat de biograaf Harry Prick zo plechtstatig ironisch over de stoelgang van zijn held kan schrijven.
2. De verzamelde artikelen van Karel van 't Reve uit *Hollands Maandblad*, in deze tijden een welkom nuchter geluid. (Karel van het Reve: Ik heb nooit iets gelezen en alle andere fragmenten (Van Oorschot))
3. Hierbij de hele god in proef. *Brieven aan Willem Frederik Hermans* (Van Oorschot). De brieven van W.F. Hermans en Geert van Oorschot, bezorgd door Nop Maas, omdat Hermans een onredelijke houding aannam

ten aanzien van Van Oorschot. Maar ja, hij was een beter schrijver, en dat wist hij. Zoals ook Ronald Havelaar in zijn boek *Muizenhol*; Nederland volgens Willem Frederik Hermans, uitlegt.

4. Herman Rauschning verzon zijn *Gesprekken met Hitler* (De Prom), anders waren ze nooit zo helder en scherp geweest. Dit veelgenoemde boek is nu eindelijk gewoon te koop.

5. *La face cachée du Monde* (Mille et une nuits) omdat een boekenpagina in de krant niet zo onschuldig is als u denkt, zo beweren van Pierre Péan en Philippe Cohen althans in hun verhaal vol list en bedrog.

DIRK-JAN ARENSMAN

1. Toby Litt: *Zelfbeeld* (Ambo/Anthos). Litt slaat weer toe. Na het geniaal-gruwelijke *Deadkidsongs* nu met een parodie op chicklit en Big Brother. Hilarische (vorm)vond-